

Hispániában, katonák között

A budapesti Munkásmozgalmi Múzeum által kiadott évkönyv Jalsovszky-tanulmánya indított arra, hogy megkeressem azt a fotográfust, akinek jóvoltából bepillantást nyerhetünk a spanyol nép II. Függetlenségi Háborújába, a nemzetközi brigádok magyar és más nemzetiségű harcosainak mindennapi életébe. A nyolcvanas éveiben járó Révai Dezső lakásán fogadott, hogy a fél évszázaddal ezelőtt történetekről elbeszélgessünk.

— Múltamból — fotós szemmel nézve — azt hiszem, az a legfontosabb, miként kerültem kapcsolatba a

művészettel, a fényképezőgéppel, ami végül is a spanyolok közé vitt — kezdte visszaemlékezését a mester. Igazat adok neki. Nem hadtörténeti ismertetést kérek, a fotóművészt kérdezem élete alakulásáról.

— Autodidakta voltam. A tízes években már saját „laboratóriumban”, gyertyák között dolgoztam, az akkor érzéketlen negatívlemezekkel. A fényképezés iránti érdeklődés végigkísérte egész életemet, és fontos szerepet játszott munkásmozgalmi tevékenységemben is. A Magyar Tanácsköztársaság idején a kommunista diákmozgalom tagjaként egy sor fel-

vételt készítettem a május elsejei nagy felvonulásról. 1925-ben beléptem a Munkás Testedző Egyesületbe, és kapcsolatba kerültem Ladányi Lajos és Rév Miklós munkásfotográfussal. Amikor a párt megalakította a KMP sport- és kulturális osztályát, annak a titkára lettem. Üléseinkre a KIMSZ Bán Bélát delegálta. Tőle tudtam meg, hogy néhányadmagával fotómontázsokat készít.

— Ezeket adta ki a Párttörténeti Intézet Küzdünk híven a forradalomért címmel?

— A Goldmann György, Fenyő A. Endre, Sugár Andor, Bán Béla és jó-

Miaja tábornok kíséretével és a nemzetközi brigádok tisztjeivel a moralejai gyermekotthonban, 1937 karácsonya

magam összetételű alkotócsoport munkáit tartalmazza a kötet. A Vörös Segély számára is készítettünk montázsokat, például a Ganzgyáriak! Le a Bedóval! vagy — a Schutzbund felkelés évfordulóján — az egyik vezető, Weissel elvtárs emlékére készült háborúellenes művet. Ez utóbbi fordulatot hozott az életemben. Másodszor is lebuktam, és egy évre ítéltek. 1935-ben szabadultam, és a párttól engedélyt kaptam az ország elhagyására. Rövid ideig Reismann Mariann fotóművésznél tanultam, majd Goldmann segítségével Pozsonyba mentem. Itt ért az első igazán nagy fotós élmény: május elsején ötvenezer ember vonult fel! Fotós szememnek-lelkemnek nemcsak a kontraszt volt éles — nálunk akkor kardlapozás járt a felvonulóknak —, de a látvány is lenyűgöző volt. Az igazi csoda azonban Párizsban várt rám...

— Párizs sokaknak jelent csodát. Ön hogyan került oda, és mi volt a meglepetés?

— A Szovjetunióba kellett volna mennem, de közben megérkezett onnan Gergely Sándor író, aki a tervet megváltoztatta, a párt akkori vezető szerve, a Külföldi Bizottság pedig a francia fővárosba irányított. Cseh útlevéllal indultam és Ausztrián, Svájcön keresztül értem el célomat. A kinti magyarok segítségével két hét alatt előteremtettük a szükséges kellékeket, és amatőr kidolgozóműhelyt nyitottam. És jött július 14-e, a forradalom ünnepe!... Milliós tömeg a Champs-Élysées-n! — A felszabadultság és az öröm határtalan lendülete szokatlan volt számomra. Emlékezem máig örzi 1936 júliusának Párizsát!

— És négy nappal később fasiszta lázadás tört ki Spanyolországban. Riporterként dolgozott a három év alatt?

— Nem! Előbb egyszerű katonaként részt vettem Teruel ostromában,

majd Francóék malagai frontáttörése után Sierra Nevadába mentem. Egységünk a háromezer méter magas hegycsúcsok között foglalt állást. Innen betegen kerültem vissza Albacetébe, a nemzetközi brigádok bázisára, ahol — többek között — Gyáros Lászlóval együtt a Történelmi Bizottság tagja lettem.

— Mi volt a feladata, találkozt-e magyarokkal ebben az időben?

— Albacetéből kiindulva jártam a harctereket, kiképzőbázisokat, és

számos riportot készítettem. Erről a szolgálati helyről emelt ki Luigi Longo (Gallo) elvtárs, és vitt magával a General Komissariatusbába, Madridba. Gallo révén sok fontos megbeszélés szem- és fültanúja voltam. A 15. Nemzetközi Brigád és a 15. Hadosztály tisztjei és tábornokai közül Gál Jánost, Münnich Ferencet, Sziklai Sándort, Szalvay Mihályt és másokat több felvételen megörökítettem. Miután végeztünk az *Un año de las Brigades Internacionales!* (A Nemzetközi Brigádok egy éve!) című album szerkesztésével és nyomdai

munkálataival, ismét a harctérre kerültem a Thälmann-brigádba, Münich parancsnoksága alá. Münnich fegyelmezett, korrekt bajtárs volt.

— Került-e életveszélybe?

— A fronton lőnek! Az ellenség golyója nem tesz különbséget fotós és harcos között. A terueli, majd a Sierra Nevada-i fronton, végül amikor a spanyol párt felszólítására másodszor is önként jelentkezünk, katonaként bajtársaimmal azonos körülmények között éltem és küzdöttem — fegyverrel a kézben. Mint fotós többek között egy különös esetre emlékszem. Az ebrói csatában a Gandesa—Corbera-i útkereszteződésnél voltam, amikor fasiszta repülők támadták meg aegységünket. Én a rajvonalba igyekeztem, amikor fülembe vágott egy lehulló bomba sziszegő hangja. Hirtelen egy bombatölcsérbe ugrottam, s a következő pillanatban már robbant is a bomba! Ezúttal a Leica volt a kezemben, kinyújtottam a kezem az árokból, és így meg tudtam örökíteni a 15—20 méterre történt robbanást. Ez a felvétel is szerepel az Ebro-sorozatban.

— A gursi internálótábor lakóiról 1939 májusa és 1941 elején felvett képeiről akár önálló dokumentumfilmet lehetne készíteni.

— Emlékek ezek. A fotográfus emlékei a negatívjaiban élnek tovább... A népszövetségi határozat után kivonták a nemzetköziekét. A búcsúztatásról sebtiben készítettem egy — körülbelül 30 felvételtől álló — gyűjteményt, amelyet a Brigádkomisszió Barcelonában 25 000 példányban, leporelló formában kinyomtatott. Most sikerült az eredeti nagytásokat megtalálni Wilhelm Pieck elvtárs hagyatékában.

— És a negatívok?

— Amikor Luigi Longónál befejeztem a munkám, visszatértem a frontra. Negatívjaimat — miután egy füzetben kockáról kockára regisztrál-

tam őket — átadtam Longo helyettesének. Amit személyes tulajdonomnak tekintettem, és amit a gurs-i táborban készítettem, azokat a nácik közleldeivel meg kellett rostálnom. Magamnál tartani életveszélyes lett volna, ezért a tábor magyar pártcsoportjára bízam őket. Szalvay Mihály elvtárs révén kerültek vissza hozzám. Ő pedig nyilván attól a francia elvtárstól kapta meg, akihez a táborból kimentették. . .

Talán előkerül egyszer az irattárak mélyéről az is, amit a General Komissariatusra adott le, bizonyítván, hogy az egyszerű emberek tetteinek az évtizedek múltával föl kell magasztosulniuk — mondom magamban. — De hangosan egyszerűen csak megköszönöm a beszélgetést.

(Pap)

